

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 20ής Δεκεμβρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Οδηγία 2000/60/EK – Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των υδάτων – Άρθρο 4, παράγραφος 1, και άρθρο 14, παράγραφος 1 – Υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων και υποχρέωση ενθάρρυνσης της ενεργούς συμμετοχής όλων των ενδιαφερόμενων μερών στην υλοποίηση της οδηγίας – Σύμβαση του Aarhus – Συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα – Άρθρο 6 και άρθρο 9, παράγραφοι 3 και 4 – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 47 – Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας – Έργο το οποίο ενδέχεται να έχει επιπτώσεις στην κατάσταση των υδάτων – Διοικητική διαδικασία αδειοδότησης – Οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος – Αίτημα να της αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους στη διοικητική διαδικασία – Δυνατότητα επίκλησης δικαιωμάτων που αντλούνται από την οδηγία 2000/60/EK – Αποκλεισμός της ιδιότητας του μέρους στη διαδικασία και του δικαιώματος προσφυγής σε περίπτωση που δεν γίνει έγκαιρη επίκληση των δικαιωμάτων αυτών στη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας»

Στην υπόθεση C-664/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υποβληθείσα από το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Δεκεμβρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Protect Natur-, Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation

κατά

Bezirkshauptmannschaft Gmünd,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους Μ. Plešič, πρόεδρο τμήματος, Α. Rosas, C. Toader, Α. Prechal (εισηγήτρια) και Ε. Jarašiūnas, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: Ε. Sharpston

γραμματέας: Μ. Aleksejev, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησης της 15ης Μαρτίου 2017,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Protect Natur-, Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation, εκπροσωπούμενη από τον L. E. Riegler, Rechtsanwalt,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Pesendorfer και C. Vogl,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Bulterman και M. de Ree,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την L. Pignataro-Nolin, καθώς και από τους C. Hermes και E. Manhaeve,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 12ης Οκτωβρίου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 της οδηγίας 2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων (ΕΕ 2000, L 327, σ. 1), ή ολόκληρης αυτής της οδηγίας, και του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, η οποία υπογράφηκε στο Aarhus στις 25 Ιουνίου 1998 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2005/370/EK του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005 (ΕΕ 2005, L 124, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση του Aarhus).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Protect Natur-, Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation (Protect, περιβαλλοντικής οργάνωσης για την προστασία της φύσης, των ειδών και των τοπίων, Αυστρία, στο εξής: Protect) και της Bezirkshauptmannschaft Gmünd (Περιφερειακής Αρχής του Gmünd, Αυστρία), με αντικείμενο το αίτημα της οργάνωσης αυτής να της αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους σε διαδικασία σχετική με αίτηση που είχε καταθέσει η Aichelberglift Karlstein GmbH, ζητώντας την παράταση ισχύος της άδειας λειτουργίας μιας εγκατάστασης για την παραγωγή τεχνητού χιονιού, η οποία της είχε χορηγηθεί βάσει της εθνικής νομοθεσίας για τα ύδατα.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Στη δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη της Σύμβασης του Aarhus επισημαίνεται ότι:
«[Πρέπει] να είναι προσιτοί στο κοινό, συμπεριλαμβανομένων των οργανισμών, αποτελεσματικοί δικαστικοί μηχανισμοί, ούτως ώστε να προστατεύονται τα νόμιμα συμφέροντά του και να εφαρμόζεται ο νόμος.»
- 4 Το άρθρο 2 της Σύμβασης του Aarhus, το οποίο επιγράφεται «Ορισμοί», προβλέπει στις παραγράφους του 4 και 5 ότι νοούνται ως:
«4. “[...] κοινό”, ένα ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, και, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία ή πρακτική, οι ενώσεις, οργανισμοί ή ομάδες τους.

5. “[...] ενδιαφερόμενο κοινό”, το κοινό που επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεασθεί από τη λήψη αποφάσεων για το περιβάλλον, ή έχει συμφέρον από αυτές· για τους σκοπούς του παρόντος ορισμού, οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί που προωθούν την περιβαλλοντική προστασία και πληρούν οποιεσδήποτε προϋποθέσεις κατά το εθνικό δίκαιο θεωρείται ότι έχουν συμφέρον.»

5 Το άρθρο 6 της Σύμβασης του Aarhus, το οποίο επιγράφεται «Συμμετοχή του κοινού σε αποφάσεις για ειδικές δραστηριότητες», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Κάθε μέρος:

- α) εφαρμόζει τις διατάξεις του παρόντος άρθρου όσον αφορά αποφάσεις για το κατά πόσον θα επιτρέπονται προτεινόμενες δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι·
- β) σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, εφαρμόζει επίσης τις διατάξεις του παρόντος άρθρου σε αποφάσεις για προτεινόμενες δραστηριότητες που δεν απαριθμούνται στο παράρτημα Ι, οι οποίες δύνανται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Για τον σκοπό αυτόν, τα μέρη καθορίζουν σε κάθε περίπτωση κατά πόσον η εν λόγω προτεινόμενη δραστηριότητα υπόκειται σε αυτές τις διατάξεις [·]

[...]

2. Το ενδιαφερόμενο κοινό ενημερώνεται, είτε με δημόσια ανακοίνωση είτε μεμονωμένα, όπως ενδείκνυται, σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων και κατά κατάλληλο, έγκαιρο και αποτελεσματικό τρόπο. [...]

[...]

3. Οι διαδικασίες συμμετοχής του κοινού περιλαμβάνουν εύλογα χρονοδιαγράμματα για τις διάφορες φάσεις, προσφέροντας επαρκή χρόνο για την ενημέρωση του κοινού, σύμφωνα με την παράγραφο 2, και για την προπαρασκευή και πραγματική συμμετοχή του κοινού κατά τη λήψη των περιβαλλοντικών αποφάσεων.

4. Κάθε μέρος προβλέπει πρώιμη συμμετοχή του κοινού, όταν είναι ανοικτές όλες οι επιλογές και μπορεί να λάβει χώρα πραγματική συμμετοχή του κοινού.

5. Κάθε μέρος θα πρέπει, όπου ενδείκνυται, να ενθαρρύνει τους μελλοντικούς αιτούντες ώστε να επισημαίνουν το ενδιαφερόμενο κοινό, να προβαίνουν σε συζητήσεις και να παρέχουν πληροφορίες όσον αφορά τους στόχους της αίτησής τους, πριν υποβάλουν αίτηση για άδεια.

6. Κάθε μέρος απαιτεί από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές να παρέχουν στο ενδιαφερόμενο κοινό πρόσβαση για εξέταση, κατόπιν αιτήματος σε περίπτωση που απαιτείται βάσει του εθνικού δικαίου, ατελώς και μόλις καθίστανται διαθέσιμες, σε όλες τις πληροφορίες σχετικά με τη λήψη αποφάσεων που αναφέρεται στο παρόν άρθρο, οι οποίες είναι διαθέσιμες κατά τη στιγμή της διαδικασίας συμμετοχής του κοινού, υπό την επιφύλαξη του δικαιώματος των μερών να αρνούνται να κοινολογήσουν ορισμένες πληροφορίες, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφοι 3 και 4. [...]

[...]

7. Οι διαδικασίες για συμμετοχή του κοινού επιτρέπουν στο κοινό να υποβάλλει, εγγράφως ή, όπως ενδείκνυται, σε δημόσια ακρόαση ή έρευνα με τον αιτούντα, τυχόν σχόλια, πληροφορίες, αναλύσεις ή γνώμες τις οποίες θεωρεί συναφείς με την προτεινόμενη δραστηριότητα.

[...]»

- 6 Το άρθρο 9 της Σύμβασης του Aarhus, το οποίο επιγράφεται «Πρόσβαση στη δικαιοσύνη», προβλέπει στις παραγράφους του 2 έως 4 τα κάτωθι:

«2. Κάθε μέρος, στο πλαίσιο της εθνικής του νομοθεσίας, εξασφαλίζει ότι το ενδιαφερόμενο κοινό:

- α) το οποίο έχει επαρκές συμφέρον ή, εναλλακτικά
- β) το οποίο ισχυρίζεται προσβολή δικαιώματος, σε περίπτωση που η διοικητική δικονομία ενός μέρους το απαιτεί ως προϋπόθεση,

διαθέτει πρόσβαση σε διαδικασία επανεξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή/και άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου φορέα που καθορίζεται διά νόμου, προκειμένου να προσβάλει την ουσιαστική και τυπική νομιμότητα οποιασδήποτε απόφασης, πράξης ή παράλειψης που υπόκειται στις διατάξεις του άρθρου 6 και, σε περίπτωση που προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο και υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 3, άλλων σχετικών διατάξεων της παρούσας σύμβασης.

Τι είναι αυτό που συνιστά επαρκές συμφέρον και προσβολή δικαιώματος προσδιορίζεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του εθνικού δικαίου και σύμφωνα με τον στόχο να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας σύμβασης. Για τον σκοπό αυτόν, κρίνεται επαρκές για τον σκοπό του στοιχείου α', το συμφέρον οποιουδήποτε μη κυβερνητικού οργανισμού ο οποίος πληροί τις απαιτήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 5. Οι εν λόγω οργανισμοί θεωρείται επίσης ότι έχουν δικαιώματα που μπορούν να προσβληθούν για τον σκοπό του στοιχείου β'.

[...]

3. Επιπλέον, και υπό την επιφύλαξη των διαδικασιών επανεξέτασης που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2, κάθε μέρος εξασφαλίζει ότι, σε περίπτωση που πληροί τα τυχόν κριτήρια που καθορίζονται στο εθνικό του δίκαιο, το κοινό διαθέτει πρόσβαση σε διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, προκειμένου να προσβάλει πράξεις και παραλείψεις από ιδιώτες και δημόσιες αρχές, οι οποίες συνιστούν παράβαση διατάξεων του εθνικού του δικαίου σχετικά με το περιβάλλον.

4. Επιπλέον, και υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 1, οι διαδικασίες που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2 και 3, προβλέπουν κατάλληλη και αποτελεσματική επανόρθωση, συμπεριλαμβανομένων προσωρινών μέτρων, όπως ενδείκνυται, και είναι αμερόληπτες, δίκαιες, έγκαιρες και μη απαγορευτικά δαπανηρές. Οι αποφάσεις κατά το παρόν άρθρο δίδονται εγγράφως ή καταγράφονται. Στις αποφάσεις των δικαστηρίων, και όποτε είναι δυνατόν των άλλων φορέων, έχει πρόσβαση το κοινό.»

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 92/43

- 7 Το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 363, σ. 368) (στο εξής: οδηγία 92/43), ορίζει τα ακόλουθα:

«Κάθε σχέδιο, μη άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια, εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του. Βάσει των συμπερασμάτων της εκτίμησης των επιπτώσεων στον τόπο και

εξαιρουμένης της περίπτωσης των διατάξεων της παραγράφου 4, οι αρμόδιες εθνικές αρχές συμφωνούν για το οικείο σχέδιο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα του τόπου περί του οποίου πρόκειται και, ενδεχομένως, αφού εκφρασθεί πρώτα η δημόσια γνώμη.»

Η οδηγία 2000/60

8 Οι αιτιολογικές σκέψεις 11, 19, 27 και 46 της οδηγίας 2000/60 έχουν ως εξής:

«(11) Η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος, όπως ορίζεται από το άρθρο 174 της Συνθήκης, συμβάλλει στην επιδίωξη των στόχων διατήρησης, προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, καθώς και συνετής και ορθολογικής χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων, με βάση τις αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, την αρχή της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα, στην πηγή καθώς και την αρχή “ο ρυπαίνων πληρώνει”.

[...]

(19) Η παρούσα οδηγία στοχεύει στη διατήρηση και τη βελτίωση του υδάτινου περιβάλλοντος στην Κοινότητα. Ο στόχος αυτός αφορά κυρίως την ποιότητα των υδάτων. [...]

[...]

(27) Τελικός στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η επίτευξη της εξάλειψης των επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας και η συμβολή στην επίτευξη συγκεντρώσεων στο θαλάσσιο περιβάλλον, οι οποίες, για τις φυσικώς απαντώμενες ουσίες, να πλησιάζουν το φυσικό βασικό επίπεδο.

[...]

(46) Για να εξασφαλισθεί η συμμετοχή του κοινού εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των χρηστών ύδατος στη θέσπιση και ενημέρωση των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, είναι αναγκαίο να παρέχονται οι κατάλληλες πληροφορίες για τα προγραμματιζόμενα μέτρα και να υποβάλλονται εκθέσεις σχετικά με την πρόοδο της εφαρμογής τους, ώστε να συμμετέχει το κοινό εν γένει πριν ληφθούν τελικές αποφάσεις για τα αναγκαία μέτρα.»

9 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/60, το οποίο επιγράφεται «Σκοπός», προβλέπει τα κάτωθι:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση πλαισίου για την προστασία των εσωτερικών επιφανειακών, των μεταβατικών, των παράκτιων και των υπόγειων υδάτων, το οποίο:

α) να αποτρέπει την περαιτέρω επιδείνωση, να προστατεύει και να βελτιώνει την κατάσταση των υδάτινων οικοσυστημάτων, καθώς και των αμέσως εξαρτώμενων από αυτά χερσαίων οικοσυστημάτων και υγροτόπων σε ό,τι αφορά τις ανάγκες τους σε νερό·

β) να προωθεί τη βιώσιμη χρήση του νερού βάσει μακροπρόθεσμης προστασίας των διαθέσιμων υδάτινων πόρων·

γ) να αποσκοπεί στην ενίσχυση της προστασίας και τη βελτίωση του υδάτινου περιβάλλοντος, μεταξύ άλλων με ειδικά μέτρα για την προοδευτική μείωση των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών ουσιών προτεραιότητας και με την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών των επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας·

[...]»

- 10 Το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Περιβαλλοντικοί στόχοι», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Προκειμένου να καταστούν λειτουργικά τα προγράμματα για τη λήψη μέτρων που καθορίζονται στα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού:

- α) για τα επιφανειακά ύδατα
- i) τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη της υποβάθμισης της κατάστασης όλων των συστημάτων επιφανειακών υδάτων, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παραγράφων 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8·
 - ii) τα κράτη μέλη προστατεύουν, αναβαθμίζουν και αποκαθιστούν όλα τα συστήματα των επιφανειακών υδάτων, με την επιφύλαξη της εφαρμογής του σημείου iii) για τα τεχνητά, και ιδιαιτέρως τροποποιημένα υδατικά συστήματα, με σκοπό την επίτευξη μιας καλής κατάστασης των επιφανειακών υδάτων το αργότερο δεκαπέντε έτη μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος V, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παρατάσεων που καθορίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 4 και της εφαρμογής των παραγράφων 5, 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8·
 - iii) τα κράτη μέλη προστατεύουν και αναβαθμίζουν όλα τα τεχνητά, και ιδιαιτέρως τροποποιημένα υδατικά συστήματα, με σκοπό την επίτευξη καλού οικολογικού δυναμικού και καλής χημικής κατάστασης των επιφανειακών υδάτων, το αργότερο δεκαπέντε έτη από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος V, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των παρατάσεων που καθορίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 4 και της εφαρμογής των παραγράφων 5, 6 και 7 και με την επιφύλαξη της παραγράφου 8·

[...]».

- 11 Το άρθρο 14 της οδηγίας 2000/60, το οποίο επιγράφεται «Πληροφόρηση του κοινού και διαβουλεύσεις», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών στην υλοποίηση της παρούσας οδηγίας, ιδίως δε στην εκπόνηση, την αναθεώρηση και την ενημέρωση των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού. Τα κράτη μέλη, για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού, δημοσιεύουν και θέτουν στη διάθεση του κοινού, συμπεριλαμβανομένων των χρηστών, για τη διατύπωση παρατηρήσεων:

[...]

2. Τα κράτη μέλη παρέχουν προθεσμία τουλάχιστον έξι μηνών για την υποβολή γραπτών παρατηρήσεων σχετικά με τα εν λόγω έγγραφα, προκειμένου να υπάρξει δυνατότητα ενεργού συμμετοχής και διαβουλεύσεων.

[...]»

Το αυστριακό δίκαιο

- 12 Ο Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz (γενικός νόμος περί διοικητικής διαδικασίας), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: AVG), ορίζει στο άρθρο του 8 τα κάτωθι:

«Πρόσωπα τα οποία ζητούν από διοικητική αρχή να προβεί σε ενέργεια ή τα οποία αφορά η ενέργεια διοικητικής αρχής αποτελούν ενδιαφερομένους και, εφόσον έχουν σε συνάρτηση με την ενέργεια αυτή δικαίωμα ή έννομο συμφέρον, είναι μέρη στη διαδικασία.»

- 13 Το άρθρο 41 του AVG προβλέπει τα ακόλουθα:

«(1) Η διεξαγωγή προφορικής συζήτησης γίνεται κατόπιν ατομικής κλήσης των ενδιαφερομένων. Εάν και άλλα πρόσωπα μπορούν να θεωρηθούν ενδιαφερόμενοι, η ανακοίνωση για τη διεξαγωγή της συζήτησης αναρτάται επιπλέον στον πίνακα ανακοινώσεων του Δήμου, με δημοσίευση είτε στην εφημερίδα που έχει οριστεί προς τούτο από τη διοικητική αρχή είτε στη δική της επίσημη ηλεκτρονική εφημερίδα.

(2) [...] Η κλήση (δημοσίευση) για τη διεξαγωγή της προφορικής συζήτησης πρέπει να περιλαμβάνει τα στοιχεία που προβλέπονται για την κλήτευση, συμπεριλαμβανομένης της γνωστοποίησης των συνεπειών του άρθρου 42 του παρόντος νόμου. [...]»

- 14 Κατά το άρθρο 42, παράγραφος 1, του AVG:

«Η διεξαγωγή προφορικής συζήτησης, όταν δημοσιεύεται σύμφωνα με το άρθρο 41, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, και τηρουμένου, όπου αυτό προβλέπεται, του απαιτούμενου από τις διοικητικές διατάξεις τύπου δημοσιότητας, έχει ως αποτέλεσμα ότι ένα πρόσωπο χάνει την ιδιότητα του μέρους στη διοικητική διαδικασία στην περίπτωση που δεν προβάλει το αργότερο την προηγούμενη της έναρξης της συζήτησης, αντιρρήσεις ενώπιον της διοικητικής αρχής κατά τις ώρες λειτουργίας αυτής ή κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Εάν στις διοικητικές διατάξεις δεν ορίζεται τύπος δημοσιότητας, επέρχεται η διαλαμβανόμενη στο πρώτο εδάφιο έννομη συνέπεια, εφόσον η δημοσίευση της διεξαγωγής προφορικής συζήτησης έχει πραγματοποιηθεί σύμφωνα με το άρθρο 41, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, και έχει τηρηθεί ο ενδεδειγμένος τύπος.»

- 15 Το άρθρο 102 του Wasserrechtsgesetz (νόμου περί υδάτων), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: WRG), έχει ως εξής:

«(1) Μέρη στη διαδικασία είναι:

a) ο αιτών·

b) όσοι υποχρεούνται σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, ή έχουν δικαιώματα [...] που θίγονται με άλλον τρόπο, όσοι έχουν δικαιώματα αλιείας [...] ή χρήσης [...], καθώς και όσοι έχουν ασκήσει ανακοπή·

[...]

(2) Έχουν, ειδικότερα, την ιδιότητα του ενδιαφερομένου κατά την έννοια του άρθρου 8 του [AVG] —ανάλογα με το αντικείμενο της προφορικής συζήτησης και εφόσον δεν τους έχει ήδη αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους δυνάμει της παραγράφου 1— τα πρόσωπα τα οποία έχουν συμφέρον στη χρήση του δημόσιου δικτύου, τα οποία έχουν εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων που επηρεάζονται, τα οποία ενδέχεται να ωφελούνται από τη διατήρηση ή την εγκατάλειψη μιας εγκατάστασης ή από την απόσβεση δικαιώματος [σε σχέση με ύδατα] καθώς και, στο πλαίσιο διαδικασίας ανακοπής κατά σχεδίων [...], κάθε πρόσωπο το οποίο θα έπρεπε να θεωρηθεί ως μέρος (παράγραφος 1) κατά την εκτέλεση των σχεδίων αυτών.

(3) Οι ενδιαφερόμενοι επιτρέπεται μιν να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους κατά τη διαδικασία, πλην όμως δεν έχουν δικαίωμα να προβάλουν αντιρρήσεις.

[...]»

- 16 Από το άρθρο 145 (b), παράγραφος 6, του WRG προκύπτει ότι ο ομοσπονδιακός αυτός νόμος έχει, πιο συγκεκριμένα, ως σκοπό να μεταφέρει την οδηγία 2000/60 στην εσωτερική έννομη τάξη.
- 17 Ο Umweltverträglichkeitsprüfungsgesetz 2000 (νόμος του 2000 για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, BGBl. 697/1993), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: UVP-G 2000), έχει σκοπό να μεταφέρει στην αυστριακή έννομη τάξη την οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1).
- 18 Βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 7, του UVP-G 2000, όποια περιβαλλοντική οργάνωση πληροί τις απαιτήσεις της παραγράφου 6 του ίδιου αυτού άρθρου 19 δικαιούται να ζητήσει την αναγνώρισή της, προκειμένου να μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα που συνδέονται με την ιδιότητα του μέρους σε διαδικασίες σχετικές με έργα που πρόκειται να υλοποιηθούν σε ορισμένα Länder [ομόσπονδα κράτη].
- 19 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 10, του UVP-G 2000, οι αναγνωρισμένες κατ' αυτόν τον τρόπο περιβαλλοντικές οργανώσεις μπορούν να αξιώσουν, και μέσω ένδικης προσφυγής, την τήρηση των διατάξεων για την προστασία του περιβάλλοντος σε τέτοιες διαδικασίες, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν προβάλει εγγράφως τις αντιρρήσεις τους κατά τη διοικητική διαδικασία, ειδικότερα δε στη διάρκεια της εξαμήνης τουλάχιστον χρονικής περιόδου κατά την οποία, σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 1, του UVP-G 2000, το κοινό μπορεί να συμβουλευθεί ελεύθερα τον φάκελο.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 20 Η Aichelberglift Karlstein υπέβαλε, βάσει του WRG, αίτηση παράτασης της ισχύος μιας άδειας λειτουργίας εγκατάστασης παραγωγής τεχνητού χιονιού, η οποία ανήκει σε χιονοδρομικό κέντρο και περιλαμβάνει ταμιευτήρα που τροφοδοτείται με ύδατα αντλούμενα από τον ποταμό Einsiedlbach, του οποίου η κοίτη βρίσκεται στην Αυστρία.
- 21 Στο πλαίσιο της διοικητικής αυτής διαδικασίας, η Protect, οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος αναγνωρισμένη σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 7, του UVP-G 2000, ζήτησε να της αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία και προέβαλε αντιρρήσεις για τη χορήγηση της άδειας, επικαλούμενη το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus και το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43.
- 22 Στηριζόμενη σε μελέτες, ισχυρίστηκε ότι το επίμαχο έργο έχει, ιδίως λόγω του θορύβου των εγκαταστάσεων παραγωγής τεχνητού χιονιού, αισθητές επιπτώσεις σε ζώνες προστατευόμενες δυνάμει της οδηγίας 92/43 και ότι πλήττει σε σημαντικό βαθμό ορισμένα είδη που διαβιούν στις συγκεκριμένες ζώνες, όπως, μεταξύ άλλων, διάφορα προστατευόμενα είδη πτηνών των οποίων οι οικότοποι απειλούνται ήδη από υφιστάμενες εγκαταστάσεις, με συνέπεια να έχουν, άλλωστε, εξαφανιστεί από τις προαναφερθείσες ζώνες πολλά από αυτά τα είδη.
- 23 Κατόπιν της προφορικής συζήτησης σχετικά με την αίτηση αδειοδότησης, η οποία διεξήχθη στις 4 Ιουλίου 2013 με τον τρόπο που ορίζουν τα άρθρα 41 και 42 του AVG, η περιφερειακή αρχή του Gmünd χορήγησε, με απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2013, την άδεια την οποία είχε ζητήσει η Aichelberglift Karlstein.

- 24 Η εν λόγω αρχή απέρριψε τόσο το αίτημα όσο και τις αντιρρήσεις της Protect με την αιτιολογία ότι η τελευταία δεν είχε επικαλεστεί προσβολή δικαιωμάτων προστατευόμενων δυνάμει της νομοθεσίας για τα ύδατα και, ως εκ τούτου, δεν είχε δικαίωμα να της αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία.
- 25 Η απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2013 παραπέμπει σε προγενέστερη απόφαση της αρμόδιας για την προστασία του περιβάλλοντος αρχής, η οποία, βασιζόμενη σε έκθεση που περιελάμβανε εκτίμηση των ενδεχόμενων επιπτώσεων του επίμαχου σχεδίου στις προστατευόμενες ζώνες δυνάμει της οδηγίας 92/43, έκρινε ότι, λαμβανομένης υπόψη της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, δεν όφειλε να προβάλλει αντιρρήσεις για την αδειοδότηση του σχεδίου.
- 26 Κατόπιν τούτου, η Protect άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης της 4ης Νοεμβρίου 2013, προβάλλοντας παράβαση του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus και των διατάξεων της οδηγίας 2000/60, και υποστηρίζοντας, ειδικότερα, ότι ήταν ήδη πρόδηλη η υποβάθμιση της περιβαλλοντικής κατάστασης των οικείων υδάτων λόγω της λειτουργίας των υφιστάμενων εγκαταστάσεων παραγωγής τεχνητού χιονιού, παρότι η ως άνω οδηγία επιβάλλει να διατηρούνται τα υδατικά συστήματα σε καλή περιβαλλοντική κατάσταση.
- 27 Με απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2015, το Landesverwaltungsgericht Niederösterreich (διοικητικό πρωτοδικείο της Κάτω Αυστρίας, Αυστρία) απέρριψε την προσφυγή της Protect με το σκεπτικό ότι αυτή είχε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 42 του AVG, εκπέσει της ιδιότητας του μέρους στη διαδικασία, δεδομένου ότι δεν είχε επικαλεστεί, στη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ή το αργότερο κατά τη διεξαγωγή της προφορικής συζήτησης, δικαιώματα προστατευόμενα δυνάμει της νομοθεσίας για τα ύδατα, ενώ, σε κάθε περίπτωση, η Σύμβαση του Aarhus δεν έχει άμεση εφαρμογή στο εσωτερικό δίκαιο.
- 28 Η Protect άσκησε, συνεπώς, αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας, αφενός, ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 4 και 5, και το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus της προσδίδουν την ιδιότητα του μέρους σε διαδικασίες που διεξάγονται κατ' εφαρμογήν της νομοθεσίας για τα ύδατα και, αφετέρου, ότι η ίδια έχει έννομο συμφέρον προς τήρηση των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως είναι, πιο συγκεκριμένα, οι διατάξεις της οδηγίας 2000/60 οι οποίες παραβιάζονται, και μάλιστα σοβαρά, από το επίμαχο έργο.
- 29 Κατόπιν τούτου, το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Αυστρία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 [...] ή αυτή καθ' εαυτή η οδηγία την έννοια ότι απονέμει σε περιβαλλοντική οργάνωση δικαιώματα, στο πλαίσιο διαδικασίας η οποία δεν υπόκειται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων βάσει της οδηγίας 2011/92 [...], για τη διασφάλιση των οποίων η εν λόγω περιβαλλοντική οργάνωση διαθέτει πρόσβαση σε διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3, της [Σύμβασης του Aarhus];

Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

- 2) Επιβάλλεται, βάσει των διατάξεων της Σύμβασης του Aarhus, τα εν λόγω δικαιώματα να μπορούν να ασκούνται ήδη στο στάδιο της διαδικασίας ενώπιον της διοικητικής αρχής ή επαρκεί η δυνατότητα παροχής δικαστικής προστασίας κατά της αποφάσεως της διοικητικής αρχής;
- 3) Είναι επιτρεπτό να υποχρεώνει το εθνικό δίκαιο περί διοικητικής διαδικασίας (άρθρο 42 του [AVG]) την περιβαλλοντική οργάνωση –όπως και τα λοιπά μέρη στη διαδικασία– να υποβάλει εμπροθέσμως τις αντιρρήσεις της ήδη κατά το στάδιο της διαδικασίας ενώπιον των διοικητικών

αρχών, και όχι το πρώτον υπό μορφή προσφυγής στο διοικητικό δικαστήριο, διότι ειδάλλως χάνει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία και τη δυνατότητα προσφυγής στο διοικητικό δικαστήριο;».

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 30 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 ή ολόκληρη αυτή η οδηγία έχουν την έννοια ότι μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος πρέπει, δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, να μπορεί να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου απόφαση αδειοδότησης που διέπεται αποκλειστικώς από τη νομοθεσία για τα ύδατα και αφορά έργο το οποίο δεν υπόκειται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων βάσει της οδηγίας 2011/92.
- 31 Το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημεία i έως iii, της οδηγίας 2000/60 έχει την έννοια ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται, υπό την επιφύλαξη εφαρμογής παρεκκλίσεως, να μη χορηγούν άδεια για συγκεκριμένο έργο όταν αυτό δύναται να προκαλέσει υποβάθμιση της κατάστασης ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων ή όταν διακυβεύει την επίτευξη καλής κατάστασης των επιφανειακών υδάτων ή καλού οικολογικού δυναμικού και καλής χημικής κατάστασης τέτοιων υδάτων κατά την ημερομηνία που ορίζει η οδηγία (απόφαση της 1ης Ιουλίου 2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, σκέψη 51).
- 32 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/60 δεν περιορίζεται στον καθορισμό, υπό μορφή προγραμματικής εξαγγελίας, απλών στόχων διαχειριστικού σχεδιασμού, αλλά παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα, αφότου καθοριστεί η περιβαλλοντική κατάσταση του οικείου υδατικού συστήματος, σε κάθε στάδιο της διαδικασίας που καθιερώνει η εν λόγω οδηγία και, ειδικότερα, κατά την αδειοδότηση συγκεκριμένων σχεδίων κατ' εφαρμογήν του προβλεπόμενου στο άρθρο 4 συστήματος παρεκκλίσεων (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 1ης Ιουλίου 2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, σκέψεις 43 και 48).
- 33 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 συμβάλλει έτσι στην υλοποίηση του βασικού σκοπού των μέτρων που λαμβάνονται βάσει της οδηγίας αυτής, ο οποίος, όπως προκύπτει από το άρθρο 1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκέψεων 11, 19 και 27 της ίδιας οδηγίας, συνίσταται στη διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος, και δη στη διατήρηση και στη βελτίωση της ποιότητας του υδάτινου περιβάλλοντος της Ένωσης.
- 34 Πάντως, θα ήταν ασυμβίβαστο προς το δεσμευτικό αποτέλεσμα το οποίο αναγνωρίζεται στις οδηγίες από το άρθρο 288 ΣΛΕΕ να αποκλείεται κατ' αρχήν η δυνατότητα των ενδιαφερόμενων προσώπων να επικαλεστούν τις υποχρεώσεις που επιβάλλει μια οδηγία. Η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2000/60, καθώς και ο σχετικός με την προστασία του περιβάλλοντος σκοπός της, ο οποίος υπενθυμίστηκε στην αμέσως προηγούμενη σκέψη, απαιτούν να έχουν οι μεν ιδιώτες τη δυνατότητα να επικαλούνται ενώπιον δικαστηρίου την οδηγία αυτή, τα δε εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να τη λαμβάνουν υπόψη τους ως στοιχείο του δικαίου της Ένωσης, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να ελέγξουν αν η εθνική αρχή που χορήγησε άδεια για έργο δυνάμενο να έχει επιπτώσεις στην κατάσταση των υδάτων τήρησε τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από το άρθρο 4 της ως άνω οδηγίας, ιδίως δε την υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων, και παρέμεινε, ως εκ τούτου, εντός των ορίων της διακριτικής ευχέρειας που παρέχει στις αρμόδιες εθνικές αρχές η προαναφερθείσα διάταξη (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 2008, Janecsek, C-237/07, EU:C:2008:447, σκέψη 37, και της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochránárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψη 44).

- 35 Επιπλέον, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, απόκειται στα δικαστήρια των κρατών μελών, στο πλαίσιο της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας που καθιερώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, να διασφαλίζουν τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων τα οποία αντλούν οι ιδιώτες από το δίκαιο της Ένωσης, ενώ το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ επιβάλλει εξάλλου στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία προς διασφάλιση της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στους διεπόμενους από το δίκαιο της Ένωσης τομείς (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, Ruškár, C-73/16, EU:C:2017:725, σκέψη 57 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 36 Όσον αφορά, ειδικότερα, το δικαίωμα μιας οργάνωσης για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η Protect, να προσφεύγει κατά αποφάσεων για την αδειοδότηση σχεδίων που ενδέχεται να αντιβαίνουν στην υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων, την οποία επιβάλλει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60, δεν αμφισβητείται ότι η επίδικη απόφαση αδειοδότησης δεν αφορά κάποια από τις δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα I της Σύμβασης του Aarhus, οπότε δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω Σύμβασης και άρα, στον βαθμό αυτό, ούτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 9, παράγραφος 2, της ίδιας Σύμβασης.
- 37 Τίθεται επομένως το ερώτημα αν, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η Protect μπορεί, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Σύμβασης του Aarhus, να θεμελιώσει δικαίωμα προσφυγής στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της Σύμβασης αυτής, επειδή, εν προκειμένω, στο πλαίσιο προγενέστερης διαδικασίας, μια εθνική αρχή εξέτασε, στηριζόμενη σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου σε τόπο προστατευόμενο δυνάμει της οδηγίας 92/43, κατά πόσον το έργο μπορούσε να θίξει την ακεραιότητα του τόπου, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, της συγκεκριμένης οδηγίας.
- 38 Σημειωτέον ότι αποφάσεις οι οποίες λαμβάνονται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές στο πλαίσιο του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43 και αφορούν, μεταξύ άλλων, την ορθότητα των συμπερασμάτων μιας εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σχεδίου ή έργου σε προστατευόμενο τόπο από πλευράς των κινδύνων που ενέχει αυτό το σχέδιο ή έργο για την ακεραιότητα τέτοιου τόπου, είτε είναι αυτοτελείς είτε περιλαμβάνονται σε απόφαση αδειοδότησης, καλύπτονται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Σύμβασης του Aarhus και, συνεπώς, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 9, παράγραφος 2, της ίδιας Σύμβασης, στον βαθμό που τέτοιες αποφάσεις προϋποθέτουν ότι οι αρμόδιες αρχές εκτιμούν, πριν χορηγήσουν οποιαδήποτε άδεια, αν η σχετική άδεια ενδέχεται, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, να έχει σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochránárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψεις 56 και 57).
- 39 Οι οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η Protect, που πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 2, παράγραφος 5, της Σύμβασης του Aarhus για να χαρακτηριστεί «ενδιαφερόμενο κοινό» κατά την έννοια της διάταξης αυτής, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα, στο πλαίσιο των ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 2, της εν λόγω Σύμβασης, να επικαλεστούν τόσο κανόνες του εθνικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή τη νομοθεσία της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος, όπως είναι οι απορρέουσες από το άρθρο 6 της οδηγίας 92/43 εθνικές διατάξεις, όσο και κανόνες του δικαίου περιβάλλοντος της Ένωσης οι οποίοι έχουν άμεσο αποτέλεσμα (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochránárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψεις 59 και 60).
- 40 Ωστόσο, εν προκειμένω, συνάγεται μάλλον, αν και τούτο θα πρέπει να ελεγχθεί από το αιτούν δικαστήριο, ότι η Protect, μολονότι προέβαλε στη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας αντιρρήσεις λόγω παράβασης του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43, βάλλει κατά της απόφασης αδειοδότησης που εκδόθηκε κατά το πέρας της διαδικασίας εκείνης, επικαλούμενη αποκλειστικώς και

μόνον ότι αυτή αντιβαίνει στην εθνική νομοθεσία για τα ύδατα η οποία θεσπίστηκε προκειμένου να μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 2000/60, χωρίς να αμφισβητήσει την προγενέστερη απόφαση βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 3.

- 41 Εφόσον όμως, με την προγενέστερη αυτή απόφαση, η αρμόδια εθνική αρχή έκρινε, στηριζόμενη σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου σε τόπο προστατευόμενο δυνάμει της οδηγίας 92/43, ότι το συγκεκριμένο έργο δεν θα θίξει την ακεραιότητα του τόπου κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, της ως άνω οδηγίας, τούτο θα μπορούσε να σημαίνει επίσης ότι το έργο δεν δύναται να έχει σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Σύμβασης του Aarhus, με συνέπεια η μεταγενέστερη απόφαση η οποία ελήφθη βάσει της νομοθεσίας για τα ύδατα να μην εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της εν λόγω Σύμβασης, και άρα, στον βαθμό αυτό, ούτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 9, παράγραφος 2, της ίδιας Σύμβασης.
- 42 Εντούτοις, τούτο θα πρέπει να γίνει δεκτό μόνον εφόσον το αιτούν δικαστήριο μπορεί να είναι βέβαιο ότι, εκ των πραγμάτων, αποκλείεται το επίμαχο έργο να έχει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην κατάσταση των υδάτων τα οποία αφορούσε η επίδικη διαδικασία αδειοδότησης.
- 43 Μόνο σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο, αφού ελέγξει το ζήτημα αυτό, καταλήξει στο συμπέρασμα ότι αποκλείεται να υπάρξει τέτοιος σημαντικός αρνητικός αντίκτυπος θα πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus το ερώτημα κατά πόσον, εν προκειμένω, μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η Protect, διαθέτει δικαίωμα προσφυγής κατά απόφασης αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδάτων, την οποία επιβάλλει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60.
- 44 Επ' αυτού υπενθυμίζεται ότι, όταν κράτος μέλος θεσπίζει κανόνες δικονομικού δικαίου που ισχύουν για τα ένδικα βοηθήματα και μέσα για τα οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus και τα οποία αφορούν την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλούν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις από το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60, προκειμένου να ελέγχονται οι αποφάσεις των αρμοδίων εθνικών αρχών από πλευράς της τήρησης των υποχρεώσεων τις οποίες οι αρχές αυτές υπέχουν από το προαναφερθέν άρθρο, το κράτος μέλος αυτό εκπληρώνει υποχρεώσεις που απορρέουν από το εν λόγω άρθρο και πρέπει, επομένως, να θεωρείται ότι εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), οπότε ο Χάρτης τυγχάνει εφαρμογής (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψη 52).
- 45 Αληθεύει, ασφαλώς, ότι μόνον «[το κοινό] που πληροί τα τυχόν κριτήρια που καθορίζονται στο εθνικό [...] δίκαιο» έχει τα δικαιώματα τα οποία προβλέπονται από το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, οπότε η συγκεκριμένη διάταξη, αυτή καθ' εαυτήν, στερείται άμεσου αποτελέσματος κατά το δίκαιο της Ένωσης. Παρά ταύτα, η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να διασφαλίζουν την αποτελεσματική δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που αντλούνται από το δίκαιο της Ένωσης, περιλαμβανομένων των διατάξεων του δικαίου του περιβάλλοντος (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, Lesoochranárske zoskupenie, C-240/09, EU:C:2011:125, σκέψεις 45 και 51).
- 46 Όπως επισήμανε κατ' ουσίαν και η γενική εισαγγελέας στα σημεία 89 και 90 των προτάσεών της, το δικαίωμα προσφυγής το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus θα έχανε κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα, ή ακόμη και την ίδια του την ουσία, αν έπρεπε να γίνει δεκτό ότι, μέσω της επιβολής τέτοιων κριτηρίων, μπορούν να στερηθούν εντελώς του δικαιώματος προσφυγής ορισμένες κατηγορίες «του κοινού», πολλώ δε μάλλον «του ενδιαφερόμενου κοινού» όπως είναι οι οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος οι οποίες πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 2, παράγραφος 5, της Σύμβασης του Aarhus.

- 47 Η επιβολή των εν λόγω κριτηρίων δεν πρέπει, ειδικότερα, να στερεί από τις οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος τη δυνατότητα να ζητούν και να εξασφαλίζουν τον έλεγχο των κανόνων που απορρέουν από το δίκαιο περιβάλλοντος της Ένωσης, αφού μάλιστα οι κανόνες αυτοί κατατείνουν, συνηθέστατα, προς το γενικό συμφέρον και όχι μόνον προς την προστασία των συμφερόντων μεμονωμένων ιδιωτών, οι δε περιβαλλοντικές οργανώσεις έχουν ως αποστολή να προασπίζονται το γενικό συμφέρον (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen, C-115/09, EU:C:2011:289, σκέψη 46).
- 48 Πράγματι, η φράση «τυχόν κριτήρια που καθορίζονται στο εθνικό του δίκαιο», η οποία χρησιμοποιείται στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, υποδηλώνει μεν ότι τα συμβαλλόμενα κράτη διατηρούν κάποια διακριτική ευχέρεια κατά την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης, πλην όμως δεν σημαίνει ότι αυτά μπορούν να επιβάλουν κριτήρια τόσο αυστηρά ώστε να καθίσταται στην πράξη αδύνατο στις οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος να προσβάλλουν τις πράξεις ή τις παραλείψεις στις οποίες αναφέρεται η ως άνω διάταξη.
- 49 Εν προκειμένω, όσον αφορά «τυχόν κριτήρια» προβλεπόμενα στο αυστριακό δίκαιο, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι οι διατάξεις του WRG και, πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 102, παράγραφος 1, στοιχεία α και β, του νόμου αυτού δεν είναι δυνατό να αποτελέσουν βάση για να αναγνωριστεί σε περιβαλλοντικές οργανώσεις στις οποίες δεν απονέμονται δικαιώματα δημοσίου δικαίου η ιδιότητα του μέρους στην επίδικη διαδικασία, δηλαδή σε διαδικασία που έχει κινηθεί δυνάμει της νομοθεσίας για τα ύδατα.
- 50 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο εξηγεί ότι, κατά το αυστριακό δίκαιο, μόνον τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα στα οποία αναγνωρίζεται η ιδιότητα του μέρους στη διοικητική διαδικασία επιτρέπεται να προσφύγουν ενώπιον δικαστηρίου για να προβάλουν προσβολή των δικαιωμάτων τους.
- 51 Από τα στοιχεία αυτά του εθνικού δικαίου συνάγεται μάλλον ότι, αν δεν της έχει αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία στο πλαίσιο της νομοθεσίας για τα ύδατα, μια περιβαλλοντική οργάνωση, ακόμη και αν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 2, παράγραφος 5, της Σύμβασης του Aarhus για να χαρακτηριστεί «ενδιαφερόμενο κοινό», δεν μπορεί, κατά το αυστριακό δίκαιο, να προσφύγει ενώπιον εθνικού δικαστηρίου προκειμένου να αμφισβητήσει απόφαση αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων, η οποία επιβάλλεται με το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60.
- 52 Στον βαθμό που στερεί, έτσι, από τις οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος κάθε δικαίωμα προσφυγής κατά τέτοιας απόφασης αδειοδότησης, το εθνικό δικονομικό δίκαιο είναι αντίθετο προς τις απαιτήσεις οι οποίες απορρέουν από τον συνδυασμό του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus με το άρθρο 47 του Χάρτη.
- 53 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτει ότι δεν αποκλείεται a priori το ενδεχόμενο να μπορεί, παρά ταύτα, αυτή η ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία να αναγνωριστεί σε μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η Protect, βάσει ερμηνείας της γενικής διάταξης του άρθρου 8 του AVG.
- 54 Ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, υπενθυμίζεται ότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ερμηνεύσει, στο μέτρο του δυνατού, το δικονομικό δίκαιο σχετικά με τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η άσκηση διοικητικής ή ένδικης προσφυγής σύμφωνα τόσο με τους σκοπούς του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus όσο και με τον σκοπό της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που παρέχονται από το δίκαιο της Ένωσης, προκειμένου να είναι δυνατό σε μια περιβαλλοντική οργάνωση, όπως η Protect, να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου απόφαση η οποία έχει ληφθεί κατόπιν διοικητικής διαδικασίας και είναι, ενδεχομένως, αντίθετη προς το δίκαιο περιβάλλοντος της Ένωσης (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, Lesoochránárske zoskupenie, C-240/09, EU:C:2011:125, σκέψη 52).

- 55 Εντούτοις, αν αποδειχθεί ότι τέτοια σύμφωνη ερμηνεία είναι αδύνατη, τότε απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να αφήσει ανεφάρμοστο στην ενώπιόν του διαφορά τον κανόνα του εθνικού δικονομικού δικαίου ο οποίος απαιτεί να έχει η οικεία περιβαλλοντική οργάνωση την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία προκειμένου να μπορεί να προσφύγει κατά απόφασης αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην επιβαλλόμενη από το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων.
- 56 Συναφώς, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το εθνικό δικαστήριο, το οποίο οφείλει, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, να εφαρμόσει τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης, έχει την υποχρέωση να εξασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων αυτών, αφήνοντας εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως ανεφάρμοστη κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, έστω και μεταγενέστερη, χωρίς να χρειάζεται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της είτε διά της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal, 106/77, EU:C:1978:49, σκέψεις 21 και 24, και της 5ης Απριλίου 2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 57 Πράγματι, είναι ασύμβατη προς τις απαιτήσεις που είναι συμφυείς με τον ίδιο τον χαρακτήρα του δικαίου της Ένωσης κάθε διάταξη εθνικής έννομης τάξης και κάθε νομοθετική, διοικητική ή δικαστική πρακτική η οποία συνεπάγεται τον περιορισμό της πρακτικής αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης λόγω της μη αναγνώρισης στο αρμόδιο για την εφαρμογή του ως άνω δικαίου δικαστήριο της εξουσίας να πράττει, κατά το χρονικό ακριβώς σημείο της εφαρμογής αυτής, ό,τι απαιτείται προκειμένου να τεθούν εκποδών οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις που παρακωλύουν ενδεχομένως την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων της Ένωσης (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal, 106/77, EU:C:1978:49, σκέψη 22, και της 5ης Απριλίου 2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 58 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι περιβαλλοντική οργάνωση η οποία έχει συσταθεί νομίμως και λειτουργεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του εθνικού δικαίου πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου μια απόφαση αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην επιβαλλόμενη από το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 59 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, η τήρηση της Σύμβασης του Aarhus διασφαλίζεται όταν κράτος μέλος προβλέπει δικαίωμα ένδικης προσφυγής κατά της σχετικής διοικητικής απόφασης ή αν αυτή η τήρηση επιβάλλει, επιπλέον, να είναι δυνατή η επίκληση των δικαιωμάτων που αντλούνται από την οδηγία 2000/60 ήδη κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας.
- 60 Από την απάντηση που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα συνάγεται ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως η Protect, πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου απόφαση αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην επιβαλλόμενη από το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων.
- 61 Το ζήτημα όμως κατά πόσον η Protect αντλεί επιπροσθέτως από τη Σύμβαση του Aarhus δικαίωμα συμμετοχής στη διοικητική διαδικασία, ώστε να μπορεί να επικαλεστεί, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, ενδεχόμενη παράβαση του άρθρου 4 της οδηγίας 2000/60 είναι χωριστό και πρέπει να

εξεταστεί με αποκλειστικό γνώμονα το άρθρο 6 της εν λόγω Σύμβασης, διάταξη η οποία, όπως έχει υπενθυμίσει το Δικαστήριο, συνιστά αναπόσπαστο τμήμα του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψη 45).

- 62 Πράγματι, η συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικών με το περιβάλλον είναι αυτοτελής και εξυπηρετεί διαφορετικό σκοπό από την ένδικη προσφυγή, η οποία μπορεί ενδεχομένως να ασκηθεί κατά της απόφασης που λαμβάνεται με το πέρας της προαναφερθείσας διαδικασίας (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2009, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsörening, C-263/08, EU:C:2009:631, σκέψη 38).
- 63 Ειδικότερα, όπως ορίζεται στο άρθρο 6, παράγραφοι 3, 4 και 7, της Σύμβασης του Aarhus, η διάταξη αυτή παρέχει στο κοινό, μεταξύ άλλων, δικαίωμα για «πραγματική συμμετοχή [...] κατά τη λήψη των περιβαλλοντικών αποφάσεων», όπερ σημαίνει δυνατότητά του να υποβάλει «εγγράφως ή, όπως ενδείκνυται, σε δημόσια ακρόαση ή έρευνα με τον αιτούντα, τυχόν σχόλια, πληροφορίες, αναλύσεις ή γνώμες τις οποίες θεωρεί συναφείς με την προτεινόμενη δραστηριότητα». Αυτή η δυνατότητα πρέπει να εξασφαλίζεται «[από την αρχή της διαδικασίας], όταν είναι ανοικτές όλες οι επιλογές και μπορεί να λάβει χώρα πραγματική συμμετοχή του κοινού».
- 64 Εντούτοις, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', της Σύμβασης του Aarhus, τα δικαιώματα συμμετοχής που αναγνωρίζονται με το συγκεκριμένο άρθρο ισχύουν μόνον αν πρόκειται για έκδοση απόφασης σχετικής με προτεινόμενες δραστηριότητες οι οποίες είτε απαριθμούνται στο παράρτημα I της εν λόγω Σύμβασης είτε δεν απαριθμούνται εκεί, αλλά έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον.
- 65 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 36 της παρούσας απόφασης, δεν αμφισβητείται ότι η δραστηριότητα την οποία αφορά η επίδικη απόφαση αδειοδότησης δεν απαριθμείται στο παράρτημα I της Σύμβασης του Aarhus.
- 66 Ως εκ τούτου, η Protect θα μπορούσε να αντλήσει από το άρθρο 6 της Σύμβασης του Aarhus δικαίωμα συμμετοχής στη διοικητική διαδικασία αδειοδότησης, ώστε να είναι σε θέση να επικαλεστεί, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, ενδεχόμενη παράβαση του άρθρου 4 της οδηγίας 2000/60, μόνον εφόσον το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει, στο πλαίσιο της εξέτασης την οποία οφείλει να πραγματοποιήσει σύμφωνα με τα όσα προεκτέθηκαν στις σκέψεις 41 έως 43 της παρούσας απόφασης, ότι το επίμαχο έργο ενδέχεται να έχει σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Σύμβασης του Aarhus, και ιδίως στην κατάσταση των υδάτων που αφορά η επίδικη διαδικασία αδειοδότησης.
- 67 Αντιθέτως, αν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι αποκλείεται το ενδεχόμενο να έχει το επίμαχο έργο σημαντικό αντίκτυπο στην κατάσταση των οικείων υδάτων, τούτο θα σημαίνει ότι η Protect διαθέτει μόνον το δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus.
- 68 Μολονότι, πάντως, αυτό καθ' εαυτό το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus δεν απαιτεί να αναγνωρίζουν τα κράτη μέλη δικαίωμα συμμετοχής σε διοικητική διαδικασία όπως η επίδικη εν προκειμένω υπό την ιδιότητα του μέρους στην εν λόγω διαδικασία, επιβάλλεται διαφορετικό συμπέρασμα σε περίπτωση που, κατά το ισχύον εθνικό δίκαιο, η απόκτηση της ιδιότητας αυτής είναι εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για να υπάρχει δυνατότητα προσβολής της απόφασης η οποία ελήφθη κατά το πέρας της ως άνω διαδικασίας.
- 69 Πράγματι, αν το εθνικό δίκαιο καθιερώνει τέτοιον σύνδεσμο μεταξύ της ιδιότητας του μέρους στη διοικητική διαδικασία και του δικαιώματος ένδικης προσφυγής, τότε σε περίπτωση που δεν αναγνωριστεί αυτή η ιδιότητα, το δικαίωμα προσφυγής χάνει εντελώς την πρακτική του αποτελεσματικότητα, ή ακόμη και την ίδια του την ουσία, κατά παράβαση του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη.

- 70 Εν προκειμένω, από τις πληροφορίες που παρέχει το αιτούν δικαστήριο συνάγεται ότι το αυστριακό δίκαιο καθιερώνει όντως τέτοιο σύνδεσμο.
- 71 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το άρθρο 14 της οδηγίας 2000/60, το οποίο επιγράφεται «Πληροφόρηση του κοινού και διαβουλεύσεις» και ορίζει, στην πρώτη περίοδο της παραγράφου 1, ότι τα κράτη μέλη «ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών στην υλοποίηση της παρούσας οδηγίας, ιδίως δε στην εκπόνηση, την αναθεώρηση και την ενημέρωση των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού».
- 72 Διαδικασία αδειοδότησης συγκεκριμένου έργου που ενδέχεται να προκαλέσει υποβάθμιση της κατάστασης υδατικού συστήματος θα πρέπει να χαρακτηριστεί «υλοποίηση» κατά την έννοια της προαναφερθείσας διάταξης (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 1ης Ιουλίου 2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, σκέψη 32).
- 73 Επιπλέον, η λέξη «ιδίως» η οποία χρησιμοποιείται επίσης στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60 υποδηλώνει ότι η ενεργός συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών δεν αφορά αποκλειστικώς και μόνον την εκπόνηση, την αναθεώρηση και την ενημέρωση των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού.
- 74 Αντιστρόφως, η λέξη «ενθαρρύνουν» στο ίδιο άρθρο 14, παράγραφος 1, προσδίδει μάλλον προγραμματικό χαρακτήρα στη διατύπωση, οπότε περιορίζεται η δεσμευτικότητα της διάταξης. Το ως άνω συμπέρασμα επιβεβαιώνεται άλλωστε και από το γεγονός ότι ναι μεν οι λοιπές διατάξεις του ίδιου αυτού άρθρου 14 επιβάλλουν, από τη δική τους πλευρά, πραγματικές υποχρεώσεις, οι υποχρεώσεις όμως αυτές αφορούν ειδικώς τη διαδικασία εκπόνησης, αναθεώρησης και ενημέρωσης των σχεδίων διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού.
- 75 Εν πάση περιπτώσει, κατά την εφαρμογή της οδηγίας 2000/60, τα κράτη μέλη οφείλουν να σέβονται την ουσία του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, η οποία έγκειται στην υποχρέωση ενθάρρυνσης της ενεργού συμμετοχής όλων των ενδιαφερομένων μερών στην υλοποίηση της εν λόγω οδηγίας.
- 76 Όπως όμως προεκτέθηκε στις σκέψεις 49 έως 51 της παρούσας απόφασης, από τη δικογραφία ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτει μάλλον ότι, βάσει των εφαρμοστέων διατάξεων του εθνικού δικονομικού δικαίου, μια οργάνωση προστασίας του περιβάλλοντος, όπως η Protect, ακόμη και αν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 2, παράγραφος 5, της Σύμβασης του Aarhus για να χαρακτηριστεί «ενδιαφερόμενο κοινό», δεν μπορεί κατ' αρχήν να αποκτήσει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, όσον αφορά διαδικασία που έχει κινηθεί δυνάμει της νομοθεσίας για τα ύδατα.
- 77 Εξάλλου, μολοντί δεν αμφισβητείται ότι η Protect μπόρεσε, σε κάποιον βαθμό, να μετάσχει στη διαδικασία αδειοδότησης υπό την ιδιότητα του «ενδιαφερόμενου» κατά την έννοια του άρθρου 102, παράγραφος 2, του WRG, οπότε είχε στο πλαίσιο αυτό τη δυνατότητα, μεταξύ άλλων, να προβάλλει επιχειρήματα για να αποδείξει ότι το επίμαχο έργο είναι ικανό να θίξει την ακεραιότητα προστατευόμενου τόπου, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43, η προαναφερθείσα ιδιότητα δεν ταυτίζεται με την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία.
- 78 Ειδικότερα, από τα στοιχεία της δικογραφίας που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο συνάγεται ότι η Protect, αν της είχε αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, θα μπορούσε να μετάσχει ενεργώς στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αναπτύσσοντας με πιο λεπτομερή και καίριο τρόπο τα επιχειρήματά της σχετικά με τους κινδύνους του σχεδιαζόμενου έργου για το περιβάλλον, ιδίως δε ως προς τις επιπτώσεις του έργου στην κατάσταση των υδάτων, και προβάλλοντας τα επιχειρήματα αυτά υπό τη μορφή αντιρρήσεων, οι οποίες θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη από τις αρμόδιες αρχές πριν από την έγκριση και την υλοποίηση του επίμαχου έργου.

- 79 Μια τέτοια ενεργή συμμετοχή της Protect ως οργάνωσης για την προστασία του περιβάλλοντος η οποία έχει συσταθεί νομίμως και λειτουργεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις των εφαρμοστέων διατάξεων του εθνικού δικαίου θα ήταν ακόμη πιο σημαντική, δεδομένου ότι μόνον παρόμοιες περιβαλλοντικές οργανώσεις κατατείνουν προς το γενικό συμφέρον, και όχι απλώς προς την προάσπιση των συμφερόντων μεμονωμένων ιδιωτών.
- 80 Υπό τις συνθήκες αυτές, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ερμηνεύσει, στο μέτρο του δυνατού, τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικονομικού δικαίου, και πιο συγκεκριμένα τη γενική διάταξη του άρθρου 8 του AVG, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να συμφωνεί με το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60, προκειμένου να μπορεί μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος όπως η Protect να μετάσχει, υπό την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, σε διοικητική διαδικασία αδειοδότησης όπως η επίδικη εν προκειμένω, η οποία αποσκοπεί στην υλοποίηση της οδηγίας αυτής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, Lesoochranárske zoskupenie, C-240/09, EU:C:2011:125, σκέψη 52).
- 81 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, του άρθρου 47 του Χάρτη και του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν κανόνες του εθνικού δικονομικού δικαίου οι οποίοι αποκλείουν, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, τις οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από το δικαίωμα συμμετοχής, υπό την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, σε διαδικασία αδειοδότησης με σκοπό την υλοποίηση της οδηγίας 2000/60 και οι οποίοι παρέχουν το δικαίωμα προσφυγής κατά των αποφάσεων που λαμβάνονται κατόπιν τέτοιας διαδικασίας μόνον σε όσα πρόσωπα έχουν την ως άνω ιδιότητα.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 82 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 9, παράγραφοι 3 και 4, της Σύμβασης του Aarhus έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, να εφαρμοστεί έναντι περιβαλλοντικής οργάνωσης κανόνας αποκλεισμού ο οποίος προβλέπεται στο εθνικό δικονομικό δίκαιο και ορίζει ότι όποιος παραλείπει να προβάλει εγκαίρως αντιρρήσεις, ήδη στο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας και το αργότερο κατά τη διεξαγωγή της προφορικής συζήτησης στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, χάνει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να ασκήσει προσφυγή κατά της απόφασης που λαμβάνεται με το πέρας της ίδιας πάντοτε διαδικασίας.
- 83 Υπενθυμίζεται εισαγωγικώς ότι, όπως προεκτέθηκε στις σκέψεις 49 έως 51 και 76 της παρούσας απόφασης, από τη διάταξη περί παραπομπής συνάγεται κατά τα φαινόμενα ότι, βάσει των εφαρμοστέων διατάξεων του εθνικού δικονομικού δικαίου, η Protect δεν μπορεί κατ' αρχήν να αποκτήσει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, για τους σκοπούς της συμμετοχής σε διοικητική διαδικασία αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων, την οποία επιβάλλει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60.
- 84 Εφόσον φαίνεται συνεπώς να αποκλείεται a priori, στην προκειμένη περίπτωση, το ενδεχόμενο να μπορούσε η Protect να αποκτήσει, στην πράξη, την ιδιότητα του μέρους στην επίδικη διοικητική διαδικασία αδειοδότησης, δεν προκύπτει πώς ακριβώς θα ήταν δυνατόν αυτή να απολέσει τη συγκεκριμένη ιδιότητα δυνάμει του άρθρου 42 του AVG, παραδοχή από την οποία εκκινεί το αιτούν δικαστήριο στο τρίτο του ερώτημα, πολλώ δε μάλλον αφού το άρθρο 102, παράγραφος 2, του WRG προβλέπει ότι μόνον όποιος έχει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία δικαιούται να προβάλει αντιρρήσεις στο πλαίσιο τέτοιας διοικητικής διαδικασίας.

- 85 Παρά ταύτα, επιβάλλεται να δοθεί απάντηση στο τρίτο ερώτημα, στον βαθμό που η διάταξη περί παραπομπής αναφέρει ρητώς ότι, εν προκειμένω, η προσφυγή της Protect απορρίφθηκε από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο ακριβώς επειδή αυτή απώλεσε την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία κατ' εφαρμογήν του κανόνα αποκλεισμού του άρθρου 42 του AVG, οπότε το ερώτημα δεν έχει προδήλως υποθετικό χαρακτήρα κατά την έννοια της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ., ιδίως, απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2017, Kubicka, C-218/16, EU:C:2017:755, σκέψεις 30 και 31).
- 86 Επί της ουσίας του τρίτου ερωτήματος, επισημαίνεται ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus προβλέπει ρητώς ότι τα ένδικα βοηθήματα και μέσα κατά την έννοια της διάταξης αυτής μπορούν να υπόκεινται σε «κριτήρια», όπερ σημαίνει ότι επιτρέπεται κατ' αρχήν στα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας που τους αφήνεται συναφώς, να θεσπίζουν δικονομικούς κανόνες σχετικά με τις προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται προκειμένου να ασκηθούν τα αντίστοιχα ένδικα βοηθήματα.
- 87 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει πάντως να υπενθυμιστεί ότι τα κράτη μέλη, όταν καθορίζουν τους δικονομικούς κανόνες που διέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα με τα οποία εξασφαλίζεται η προστασία των παρεχόμενων από την οδηγία 2000/60 δικαιωμάτων, οφείλουν να εγγυώνται τον σεβασμό του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής και πρόσβασης σε αμερόληπτο δικαστήριο, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, το οποίο αποτελεί επιβεβαίωση της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (βλ., υπ' αυτή την έννοια, ιδίως, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, Ruškár, C-73/16, EU:C:2017:725, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 88 Επομένως, κατ' αρχήν, το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus δεν αντίκειται σε κανόνα αποκλεισμού όπως ο προβλεπόμενος στο άρθρο 42 του AVG, ο οποίος επιβάλλει την υποχρέωση να ασκηθεί στην πράξη, ήδη κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, το συνδεόμενο με την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία δικαίωμα προβολής αντιρρήσεων λόγω μη τήρησης των κρίσιμων διατάξεων του δικαίου του περιβάλλοντος, δεδομένου ότι ο κανόνας αυτός μπορεί να διευκολύνει τον ταχύτερο εντοπισμό των αμφισβητούμενων σημείων και, ενδεχομένως, την επίλυσή τους στη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, με συνέπεια να παρέλκει πλέον η άσκηση ένδικου βοηθήματος.
- 89 Έτσι, αυτός ο κανόνας αποκλεισμού όχι μόνον μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου από το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus σκοπού της καθιέρωσης αποτελεσματικών δικαστικών μηχανισμών, όπως εκφράζεται στη δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη της ίδιας Σύμβασης, αλλά φαίνεται να συνάδει και με το άρθρο 9, παράγραφος 4, της εν λόγω Σύμβασης, όπου ορίζεται ότι οι διαδικασίες που αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 9, παράγραφος 3, πρέπει να παρέχουν έννομη προστασία η οποία να είναι «κατάλληλ[η] και αποτελεσματικ[ή]», και ταυτόχρονα «δίκαι[η]».
- 90 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο κανόνας αποκλεισμού, παρότι συνιστά, ως προϋπόθεση για την άσκηση ένδικης προσφυγής, περιορισμό του κατοχυρωμένου στο άρθρο 47 του Χάρτη δικαιώματος πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, μπορεί παρά ταύτα να δικαιολογείται, βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, εφόσον προβλέπεται από τον νόμο, δεν θίγει το ουσιώδες περιεχόμενο του προαναφερθέντος δικαιώματος, είναι αναγκαίος και σύμφωνος με την αρχή της αναλογικότητας και εξυπηρετεί πράγματι είτε αναγνωρισμένους από την Ένωση σκοπούς γενικού συμφέροντος είτε την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτου (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, Ruškár, C-73/16, EU:C:2017:725, σκέψεις 61 έως 71).
- 91 Για να πληρούται η απαίτηση της αναλογικότητας, θα πρέπει οι συγκεκριμένοι όροι άσκησης των διαθέσιμων στο αυστριακό δίκαιο διοικητικών προσφυγών να μη θίγουν δυσανάλογα το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, στο οποίο αναφέρεται το άρθρο 47 του Χάρτη (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, Ruškár, C-73/16, EU:C:2017:725, σκέψη 72).

- 92 Τίθεται συναφώς το ερώτημα αν, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, η εφαρμογή του οικείου κανόνα αποκλεισμού έναντι μιας περιβαλλοντικής οργάνωσης όπως η Protect μπορεί να περιορίσει υπέρμετρα το δικαίωμα ένδικης προσφυγής το οποίο επιδιώκει να διασφαλίσει το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, για την προστασία των δικαιωμάτων που αντλούνται από το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60.
- 93 Μολονότι απόκειται εν τέλει στο αιτούν δικαστήριο να απαντήσει στο ως άνω ερώτημα εκτιμώντας όλα τα κρίσιμα στοιχεία σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά και με το εθνικό δίκαιο, πρέπει μάλλον να γίνει δεκτό, λαμβανομένης υπόψη της δικογραφίας ενώπιον του Δικαστηρίου και υπό την επιφύλαξη του ελέγχου εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, ότι αρμόζει καταφατική απάντηση.
- 94 Επ' αυτού, δύσκολα μπορεί να προσαφθεί στην Protect ότι δεν εμπόδισε την εφαρμογή του προβλεπόμενου στο άρθρο 42 του AVG κανόνα αποκλεισμού, ασκώντας ήδη κατά τη διοικητική διαδικασία το συνδεδεμένο με την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία δικαίωμα προβολής αντιρρήσεων λόγω παραβάσεως της νομοθεσίας για ύδατα, με την οποία μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 2000/60.
- 95 Πράγματι, η περιβαλλοντική οργάνωση ζήτησε από τις αρμόδιες αρχές να της αναγνωριστεί η ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, το αίτημά της όμως δεν έγινε δεκτό με την αιτιολογία, κατά βάση, ότι το άρθρο 102, παράγραφος 1, του WRG δεν περιέχει νομική βάση προς τούτο. Κατά συνέπεια, η οργάνωση αυτή αναγκάστηκε να μετασφύξει στη διοικητική διαδικασία υπό την ιδιότητα του «ενδιαφερομένου» κατά την έννοια του άρθρου 102, παράγραφος 2, του WRG, μια ιδιότητα που, βάσει του άρθρου 102, παράγραφος 3, του WRG, δεν της παρείχε το δικαίωμα να προβάλει αντιρρήσεις τις οποίες οι αρχές θα όφειλαν να λάβουν υπόψη πριν αποφανθούν επί της αίτησης χορήγησης άδειας.
- 96 Ως εκ τούτου, όπως συνάγεται από τις ισχύουσες διατάξεις του εθνικού δικονομικού δικαίου, η προσαπτόμενη παράλειψη έγκαιρης προβολής αντιρρήσεων προς αποφυγήν της εφαρμογής του κανόνα αποκλεισμού του άρθρου 42 του AVG ισοδυναμεί με απαίτηση να τηρούν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις μια υποχρέωση την οποία είναι *a priori* αδύνατο να εκπληρώσουν. Όμως, *impossibilium nulla obligatio est*.
- 97 Επιπλέον, ακόμη και αν, όπως ισχυρίζεται η Αυστριακή Κυβέρνηση, η υποχρέωση που προβλέπεται στο άρθρο 42 του AVG είναι περισσότερο τυπική, υπό την έννοια ότι αρκεί, προς αποφυγήν της εφαρμογής του κανόνα αποκλεισμού, οι προβαλλόμενες αντιρρήσεις να περιορίζονται στη διατύπωση της γενικής άποψης ότι η αδειοδότηση του έργου αντιβαίνει σε κάποια διάταξη του WRG, δεδομένου ότι υπάρχει η δυνατότητα να αναλυθούν σε μεταγενέστερο στάδιο οι λόγοι των αντιρρήσεων, γεγονός παραμένει ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις μπορούσαν ευλόγως να συναγάγουν από τους ισχύοντες διαδικαστικούς κανόνες ότι όφειλαν προηγουμένως να έχουν την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, προκειμένου να είναι εν συνεχεία σε θέση να ασκήσουν το συνδεδεμένο με αυτή την ιδιότητα δικαίωμα προβολής αντιρρήσεων.
- 98 Επομένως, υπό την επιφύλαξη του ελέγχου του ζητήματος αυτού από το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει μάλλον ότι, υπό μια κατάσταση η οποία είναι τουλάχιστον ασαφής και οφείλεται στις ισχύουσες διατάξεις του εθνικού δικονομικού δικαίου, η εφαρμογή στην περίπτωση της Protect του προβλεπόμενου στο άρθρο 42 του AVG κανόνα αποκλεισμού, με συνέπεια την έκπτωση από την ιδιότητα του μέρους στην επίδικη διοικητική διαδικασία και την απώλεια του δικαιώματος άσκησης προσφυγής κατά της απόφασης που εκδίδεται με το πέρας της διαδικασίας αυτής, μπορεί να περιορίσει υπέρμετρα το δικαίωμα ένδικης προσφυγής το οποίο επιδιώκει να διασφαλίσει το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης του Aarhus, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, για την προστασία των δικαιωμάτων που αντλούνται από το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60.

- 99 Στον βαθμό αυτό, η εφαρμογή του εν λόγω κανόνα στην υπόθεση της κύριας δίκης συνιστά περιορισμό του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου κατά την έννοια του άρθρου 47 του Χάρτη, ο οποίος δεν δικαιολογείται βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.
- 100 Άρα, υπό την επιφύλαξη του ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών και των κρίσιμων κανόνων του εθνικού δικαίου, το δικαστήριο αυτό οφείλει, σύμφωνα με τις αρχές που υπενθυμίστηκαν στις σκέψεις 55 και 56 της παρούσας απόφασης, να αφήσει ανεφάρμοστο στην ενώπιόν του διαφορά τον κανόνα αποκλεισμού ο οποίος προβλέπεται στο ισχύον εθνικό δικονομικό δίκαιο.
- 101 Κατόπιν των ανωτέρω, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, υπό την επιφύλαξη του ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών και των κρίσιμων κανόνων του εθνικού δικαίου, το άρθρο 9, παράγραφοι 3 και 4, της Σύμβασης του Aarhus, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, να εφαρμοστεί έναντι περιβαλλοντικής οργάνωσης κανόνας αποκλεισμού ο οποίος προβλέπεται στο εθνικό δικονομικό δίκαιο και ορίζει ότι όποιος παραλείπει να προβάλει εγκαίρως αντιρρήσεις, ήδη στο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας και το αργότερο κατά τη διεξαγωγή της προφορικής συζήτησης στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, χάνει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να ασκήσει προσφυγή κατά της απόφασης που λαμβάνεται με το πέρας της ίδιας πάντοτε διαδικασίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 102 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, η οποία υπογράφηκε στο Aarhus στις 25 Ιουνίου 1998 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2005/370/EK του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι περιβαλλοντική οργάνωση η οποία έχει συσταθεί νομίμως και λειτουργεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του εθνικού δικαίου πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσβάλει ενώπιον δικαστηρίου μια απόφαση αδειοδότησης έργου που ενδέχεται να αντιβαίνει στην υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων, την οποία επιβάλλει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.
- 2) Οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 3, της εγκριθείσας με την απόφαση 2005/370 Σύμβασης αυτής, του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν κανόνες του εθνικού δικονομικού δικαίου οι οποίοι αποκλείουν, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, τις οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από το δικαίωμα συμμετοχής, υπό την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία, σε διαδικασία αδειοδότησης με σκοπό την υλοποίηση της οδηγίας 2000/60 και οι οποίοι παρέχουν το δικαίωμα προσφυγής κατά των αποφάσεων που λαμβάνονται κατόπιν τέτοιας διαδικασίας μόνον σε όσα πρόσωπα έχουν την ως άνω ιδιότητα.

- 3) Υπό την επιφύλαξη του ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών και των κρίσιμων κανόνων του εθνικού δικαίου, το άρθρο 9, παράγραφοι 3 και 4, της εγκριθείσας με την απόφαση 2005/370/EK Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει, σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης, να εφαρμοστεί έναντι περιβαλλοντικής οργάνωσης κανόνας αποκλεισμού ο οποίος προβλέπεται στο εθνικό δικονομικό δίκαιο και ορίζει ότι όποιος παραλείπει να προβάλει εγκαίρως αντιρρήσεις, ήδη στο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας και το αργότερο κατά τη διεξαγωγή της προφορικής συζήτησης στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, χάνει την ιδιότητα του μέρους στη διαδικασία και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να ασκήσει προσφυγή κατά της απόφασης που λαμβάνεται με το πέρας της ίδιας πάντοτε διαδικασίας.

(υπογραφές)